

- Yanchuk, V. *Sotsyal'naya psicholohyya* [Social psychology] / V. Yanchuk // *Vsemirnaya entsiklopediya : Filosofiya*. – Moscow : AST, 2001. – P. 986–988.
6. Шорохова Е. В. Теоретические проблемы исследования больших социальных групп / Е. В. Шорохова // *Социальная психология*. – Москва : Персе, 2002. – С. 252–266.
Shorokhova, E. *Teoreticheskie problemyi issledovaniya bolshih sotsialnyih grupp* [Theoretical problems of studying large social groups] / E. Shorokhova // *Sotsyal'naya psicholohyya*. – Moscow : Perse, 2002. – P. 252–266.
7. Щепанский Я. Элементарные понятия социологии / Я. Щепанский. – Москва : Прогресс, 1969. – 240 с.
Shhepanskyj, Ya. *Elementarnyie ponyatyua sotsyolohyyu* [Elementary notions of sociology] / Ya. Shhepanskyj. – Moscow : Prohress. – 1969. – 240 p.
8. Штомка П. Социология социальных изменений / П. Штомка. – Москва : Аспект-Пресс, 1996. – 416 с.
Shtomka, P. *Sotsyolohyya sotsyal'nyix yzmenenyj* [Sociology of social change] / P. Shtomka. – Moscow : Aspekt-Press, 1996. – 416 p.
9. Леонтьев А. Н. Проблема деятельности в психологии / А. Н. Леонтьев // *Деятельность, сознание, личность*. – Москва : Политиздат, 1975. – С. 129–160.
10. Leont'ev, A. *Problema deyatel'nosti v psicholohyyu* [The problem of the activity in the psychology] / A. N. Leont'ev // *Deyatel'nost', soznanye, lychnost'*. – Moscow : Polytyzdat, 1975. – P. 129–160.
11. Балл Г. А. Проблемы взаимодействия психологии с формализованными научными дисциплинами / Г. А. Балл // *Психология в раціогуманістическій перспективі : избр. работы*. – Киев : Основа, 2006. – С. 21–30.
Ball G. A. *Problemyi vzaimodeystviya psihologii s formalizovannyimi nauchnyimi distsiplinami* [Problems of the interaction of a psychology with the formalized scientific disciplines] / G. A. Ball // *Psihologiya v ratsiogumanisticheskoy perspektive: Izbrannyie raboty*. – Kyiv : Osnova, 2006. – P. 21–30.

УДК 159.942.5:316.61

Є. М. Коць

Revised: September 08, 2017

Revised: October 13, 2017

Accepted: November 10, 2017

ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті здійснено емпіричне дослідження особистісних чинників соціальної тривожності студентів вищого навчального закладу.

© Коць Є. М., 2017

В емпіричному дослідженні брали участь студенти 1–4 курсів ВНЗ чисельністю 287 осіб. Соціальну тривожність у респондентів діагностували з допомогою методик «Шкала оцінки соціальної фобії» (SPRS) і «Шкала соціальної фобії» (SPIN).

Результати емпіричного дослідження свідчать про те, що близько тритини студентів (38 %) мають середній і високий рівні соціальної тривожності, прояв якої вирізняється як когнітивними спотвореннями, так і особливими поведінковими стратегіями. Результати проведеного дослідження дали змогу повною мірою реалізувати принцип «тут і тепер», який утілюється у визначенні конкретних когнітивно-поведінкових особливостей у поточний момент дослідження і які є важливими для стабілізації психічних станів студентів і зниження дискомфорту в соціальних ситуаціях. Водночас для комплексної роботи із соціальною тривожністю, подоланням її коренів у вигляді особистісних причин, які можуть підсилювати цю тривожність у різні періоди життя, уважаємо за необхідне подальше дослідження цього стану врахуванням особистісних чинників.

Виявлено, що найбільше особистісних чинників представлено у факторній структурі соціальної тривожності високого рівня, що свідчить про неправомірність вивчати соціальну тривожність лише на рівні поточних поведінкових проявів, а також потребує заглиблення в особистісні утворення, які породжують цю соціальну тривожність. Примітне те, що невпевненість, емоційна лабільність, конформність та консерватизм часто перешкоджають ефективній психологічній діяльності, спрямованій на зменшення соціальної тривожності, оскільки робота лише над деструктивними унікальними чи гіперкомпенсуючими поведінковими стратегіями не стосується глибинних особистісних чинників, пов'язаних із когнітивними спотвореннями. Саме вони, на нашу думку, підтримують цикл існування соціальної тривожності, із якого особистість не може вийти.

Перспективами дослідження вважаємо розроблення когнітивно-поведінкової програми для роботи з особами, які мають соціальну тривожність.

Ключові слова: соціальна тривожність, студент, когнітивно-поведінкові патерни, особистісні риси.

Kots Ye. M. Personal Factors of Social Anxiety Among Students. In this article empirical research of personal factors of social anxiety among students of a higher educational institution is carried out.

There were involved 287 students of 1–4 courses in the empirical research. Social anxiety was diagnosed with the help of methods «Scale of assessment of social phobia» (SPRS) and «Scale of social phobia» (SPIN).

The results of empirical research indicate that more than third part of students (38%) have a moderate and high level of social anxiety, which manifests itself as cognitive distortions and special behavioral strategies. The results of the research made it possible to fully implement the «here and now» principle, which was embodied in the definition of specific cognitive behavioral features at the moment of the study and which are important for stabilizing the mental states of students and reducing discomfort in social situations. At the same time, for the complex work with

social anxiety, the destruction of its roots in the form of personal reasons that can aggravate this anxiety in different periods of life, we consider it necessary to further study this situation taking into account personal factors.

It was revealed that the most personal factors are represented in the factor structure of high level social anxiety, which testifies to the unlawfulness of studying social anxiety only at the level of current behavioral manifestations, but requires deepening into the personal entities that give rise to this social anxiety. It is noteworthy that insecurity, emotional lability, conformality and conservatism often hinder effective psychological work aimed at reducing social anxiety, since work on destructive, unique or hypercompensating behavioral strategies does not affect the intimate personality factors associated with cognitive distortions. In our opinion, these ones support the cycle of existence of social anxiety, from which the person can not come out.

Prospects for the research are the development of a cognitive-behavioral program for working with people who have social anxiety.

Key words: social anxiety, student, cognitive-behavioral patterns, personality traits.

Коць Е. М. Личностные факторы социальной тревожности студентов.

В статье осуществляется эмпирическое исследование личностных факторов социальной тревожности студентов высшего учебного заведения.

В эмпирическом исследовании принимали участие студенты 1–4 курсов вузов численностью 287 человек. Социальную тревожность у респондентов диагностировали с помощью методик «Шкала оценки социальной фобии» (SPRS) и «Шкала социальной фобии» (SPIN).

Результаты эмпирического исследования свидетельствуют о том, что почти треть студентов (38 %) имеют средний и высокий уровни социальной тревожности, проявление которой выделяется как когнитивными искажениями, так и особыми поведенческими стратегиями.

Результаты проведенного исследования позволили в полной мере реализовать принцип «здесь и теперь», который воплотился в определение конкретных когнитивно-поведенческих особенностей в текущий момент исследования и которые важны для стабилизации психических состояний студентов и снижения дискомфорта в социальных ситуациях. Однако для комплексной работы с социальной тревожностью, уничтожения ее корней в виде личностных причин, которые могут усиливать эту тревожность в разные периоды жизни, считаем необходимым дальнейшее исследование этого состояния с учетом личностных факторов.

Выявлено, что больше личностных факторов представлено в факторной структуре социальной тревожности высокого уровня, что свидетельствует о неправомерности изучения социальной тревожности на уровне текущих поведенческих проявлений, а также требует углубления в личностные образования, порождающие эту социальную тревожность. Примечательным является то, что неуверенность, эмоциональная лабильность, конформность и консерватизм часто препятствуют эффективной психологической деятельности, направленной на уменьшение социальной тревожности, поскольку работа только над

деструктивними унікальними или гиперкомпенсуючими поведенческими стратегиями не касается глубинных личностных факторов, связанных с когнитивными искажениями. Именно они, на наш взгляд, поддерживают цикл существования социальной тревожности, с которого личность не может выйти.

Перспективами исследования считаем разработку когнитивно-поведенческой программы для работы с лицами, имеющими социальную тревожность.

Ключевые слова: социальная тревожность, студент, когнитивно-поведенческие паттерны, личностные черты.

Постановка наукової проблеми та її значення. Нестабільність соціально-політичної та економічної ситуації в Україні, проведення військових дій слугують передумовами формування високого рівня тривожності населення. Молодь, зокрема студенти, є більш вразливими до подібних ситуацій, адже вони перебувають у стані постійної невизначеності та відсутності впевненості в майбутньому.

На юнаків покладено відповідальність за вибір професії, партнера для створення сімейних стосунків, у деяких – самозабезпечення. Особи, які мають певні труднощі в спілкуванні, зазнають значних емоційних переживань, адже в ситуаціях невизначеності чи нестабільності залишаються наодинці зі своїми проблемами, а відсутність підтримки призводить до суб'єктивного відчуття самотності, яке не дає особистості бачити перспективи свого розвитку й будувати майбутнє.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Аналіз психологічних теорій тривожності вказує на актуальність та важливість дослідження цього явища (І. Вагін [1], О. Киричук [2], В. Лемешук [3], Н. Маєвська [4] й ін.).

І. А. Мейжис, В. М. Мельничук, досліджуючи соціальні страхи, указують, що в кожній людині є певна ієрархічна структура різних за природою та інтенсивністю страхів, які визначаються особливостями особистості, індивідуальним досвідом, прийнятими в цьому соціумі установками, а також загальними для всіх людей віковими й статевими закономірностями [5].

Прояви соціальної тривожності в студента ВНЗ можуть призводити не лише до неефективного вивчення освітньої програми, а й пришвидшувати дестабілізацію адаптивної поведінки й функціонування в соціумі.

Мета статті – дослідження особистісних проявів феномену соціальної тривожності серед осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах.

Завдання дослідження:

1) емпіричне вивчення соціальної тривожності в студентському середовищі;

2) узагальнення та поглиблення розуміння особистісних чинників соціальної тривожності студентів.

Методика та процедура дослідження. В емпіричному дослідженні брали участь студенти 1–4 курсів ВНЗ чисельністю 287 осіб. Соціальну тривожність у досліджуваних діагностували з допомогою методик «Шкала оцінки соціальної фобії» (SPRS) і «Шкала соціальної фобії» (SPIN).

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів досліджень. Для визначення надійності отриманих результатів і групування гомогенної вибірки з підвищеним рівнем соціальної тривожності нами проведено кореляційний аналіз між показниками за двома методиками. Ураховуючи нерівномірний розподіл даних за критерієм Z нормальності Колмогорова-Смирнова, кореляційний аналіз здійснювали за допомогою коефіцієнта кореляції рангів Спірмена. Результат кореляційного аналізу свідчить про значущі показники позитивного зв'язку $P=0,590$, $p<0,05$ між показниками соціальної тривожності за двома методиками.

Відсотковий розподіл студентів із різними рівнями соціальної тривожності відображено на рис. 1.

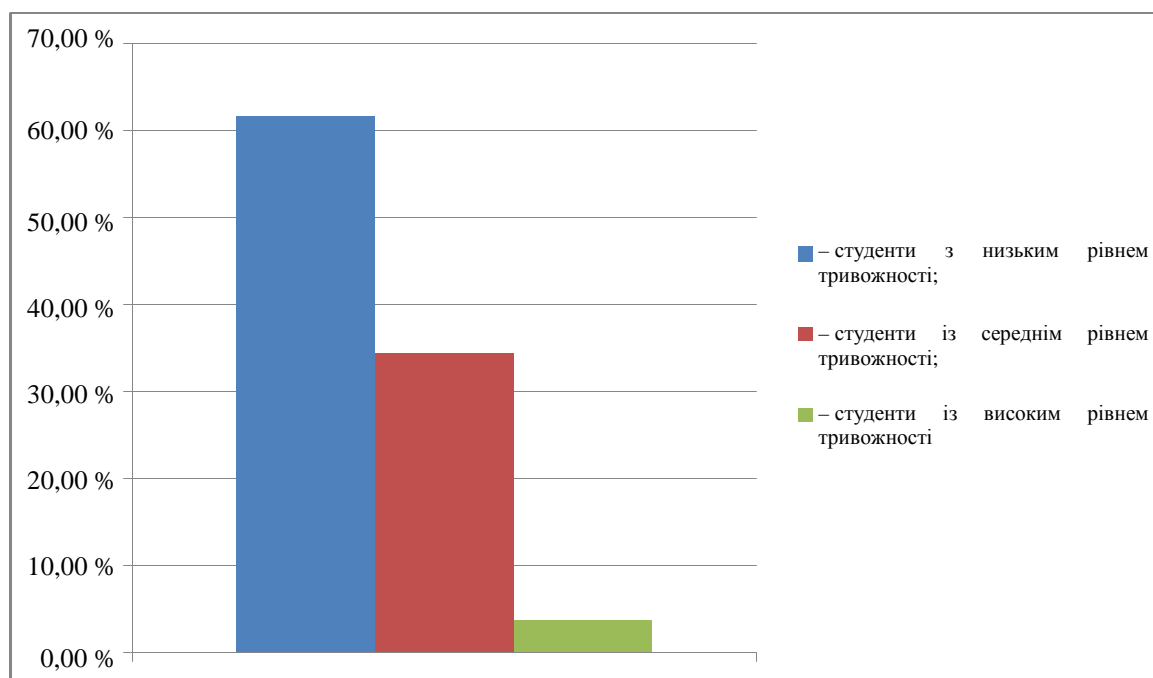

Рис. 1. Відсотковий розподіл студентів із різними рівнями соціальної тривожності

Як видно із рисунка, найбільший відсоток студентів (61,7 %) із низьким рівнем соціальної тривожності, 34,7 % – із середнім і 3,6 % – із

високим рівнем тривожності за методикою SPIN. Отже, близько 38 % досліджуваних мають страхи й побоювання різного ступеня вступати в міжособові стосунки з іншими людьми в різних ситуаціях, як-от: розмова по телефону, страх під час зустрічі з новими людьми, хвилювання стосовно того, що інші спостерігають за ними, нездатність ясно мислити, упевненість у тому, що всі дивляться лише на них у соціальних ситуаціях взаємодії, бажання уникнути конкретних соціальних ситуацій, румінація негативних думок стосовно попереднього досвіду взаємодії, побоювання щось зробити не так і пережити відчуття сорому, хвилювання під час прийому їжі в присутності інших, страх будь-яких публічних виступів. Попри те, що для кожної особи можна виділити свій список найжахливіших ситуацій, усі вони є типовими для соціально тривожних проблем.

Зупинимося детально на аналізі ситуацій, які є загрозовими для досліджуваних нашої вибірки, на основі методики SPRS, оскільки її шкали дають змогу визначити якісні характеристики соціальної тривоги.

У межах когнітивно-поведінкового підходу найважливішими є думки, які супроводжують тривожні стани та, відповідно, моделі поведінки, що є наслідком цих когнітивних спотворень. Відтак у табл. 1 подано в порядку відсоткового зменшення найтипівіші думки й поведінкові патерни та частотність їх прояву у відсотковому значенні осіб із високим (вісім осіб) і середнім видами (72 особи) соціальної тривожності.

Таблиця 1

Когнітивно-поведінкові патерни досліджуваних із високим і середнім рівнями соціальної тривожності

№ з/п	Когнітивні патерни	Поведінкові патерни
1	2	3
1	Вони подумують, що я дурний (75 %)	Намагаюся розслабитися (81,25 %)
2	Мене не поважатимуть (77,50 %)	Уникаю зорового контакту (77,50 %)
3	Інші помітять мою тривогу (73,75 %)	Мало говорю (77,50 %)
4	Усі дивляться на мене (62,50 %)	Відволікаюся (75,00 %)
5	Я виглядаю по-дурному (61,25 %)	Повільно дихаю (62,50 %)
6	Я їм не подобаюся (58,75 %)	Зосереджуюся на своєму голосі (61,25 %)

Закінчення таблиці 1

1	2	3
7	Я ненормальний (51,25 %)	Говорю швидко (50,00 %)
8	Я неадекватний (50,00 %)	Одягаю певний одяг (27,50 %)
9	Я втрачаю контроль (47,50 %)	Зосереджуюся на руках (або на якомусь іншому предметі) (27,50 %)
10	Я погано виглядаю (47,50 %)	Повільно рухаюсь (13,75 %)
11	Я не зможу говорити (36,25 %)	Тримаю руки нерухомо (5,00 %)
12	Я нудний (3,75 %)	Сідаю (3,75 %)
13	У мене все падає з рук (3,75 %)	Повільно рухаюсь (2,50 %)

Як видно з табл. 1, майже всі зазначені в методиці думки й поведінкові патерни проявляються в наших досліджуваних. Із типових для соціальної тривожності проявів ми не встановили думок: «моя мова буде смішною», «я виглядатиму по-дитячому» – і поведінкового патерну: «закриваю обличчя». Усі інші перераховані прояви соціальної тривожності в методиці SPRS відображено в когнітивно-поведінкових особливостях досліджуваних нашої вибірки.

Результати аналізу даних за методикою SPRS дають змогу спостерігати домінування думок (когнітивних спотворень), які стосуються переважно оцінки студентів іншими людьми. Так, думки стосовно інших посідають перші чотири позиції й лише згодом з'являються думки про власні особистісні характеристики. Це підтверджує теоретичні узагальнення, здійснені нами стосовно переважання орієнтації на інших і необхідності підтримки та соціального схвалення з боку інших. Результати аналізу даних за методикою SPRS роблять важливими ідеї інтерперсонального підходу стосовно того, що соціальна тривожність зароджується як причина й наслідок необхідності встановлювати міжособові контакти. Очевидно, особливої ваги це набуває і в юнацькому віці в процесі навчальної діяльності, коли ефективна взаємодія з іншими сприяє виокремленню різних видів ідентичності студента: особистісної, соціально-рольової, професійної тощо.

Також серед поведінки спостерігаємо домінування захисних моделей над унікаючими поведінковими стратегіями. Інакше кажучи, студенти не вдаються до уникання ситуації, водночас намагаються себе захистити від наростаючої тривоги різними способами, які в короткотривалому часі видаються помічними, а в довготривалій перспективі призводять до ще більшого поглиблення соціальної тривожності.

Наступним кроком нашого аналізу було визначення факторної структури соціальної тривожності різних рівнів.

Факторну структуру соціальної тривожності високого рівня відображено в табл. 2.

Таблиця 2

Факторна структура соціальної тривожності високого рівня

Факторні навантаження						
	Фактор					
	1	2	3	4	5	6
Активність у стресових ситуаціях	,170	,375	-,690	,030	-,589	,081
Подолання нормативності	-,342	,752	-,060	-,201	-,466	,237
Адикції	,099	-,263	,121	,384	,868	,082
Самоушкодження	,185	,175	-,384	,839	,288	-,007
Контроль	,147	-,094	,652	-,004	,684	,276
Особистісна тривожність	,080	,477	,743	,325	,043	-,628
Копінг на емоціях	,863	-,078	,228	,037	,440	,053
Копінг на уникання	-,195	,091	,908	-,302	-,186	,061
Підкорення	-,776	-,430	-,405	,023	,103	,194
Низька нормативність	,789	,124	,531	,158	-,018	,634
Невпевненість	-,903	-,116	,167	-,136	,280	-,615
Практичність	,781	-,212	,282	,274	,435	,038
Тривожність	-,003	-,227	,280	,932	-,035	-,022
Конформізм	,312	-,306	,727	-,434	,168	-,253
Низький самоконтроль	,259	,947	-,047	,057	-,025	,176
Розслабленість	,273	,389	,753	,120	,407	,167

Отже, результати емпіричного дослідження факторної структури високого рівня соціальної тривожності наших досліджуваних свідчать

про те, що існують певні поведінкові патерни, які належать до цієї структури й комбінуються з особистісними рисами. Відповідно до Оксфордського психологічного словника, стратегія – це чітко визначений план для досягнення певної цілі. Відповідно, поведінкові стратегії – це певні патерни поведінки для досягнення конкретних цілей у різних життєвих ситуаціях.

У контексті когнітивно-поведінкової терапії поведінкові стратегії розмежовуються на три види: захисні, унікальні й гіперкоменсуючі. Використовуючи цю класифікацію, спробуємо узагальнити факторну структуру високого рівня соціальної тривожності з урахуванням поведінкових стратегій та особистісних рис, які з ними сполучаються (табл. 3).

Таблиця 3

Поведінкові стратегії та особистісні риси у факторній структурі високого рівня соціальної тривожності

№ з/п	Поведінкова стратегія	Поведінковий патерн	Особистісні риси
1	Захисні	Емоційно-поведінковий, адиктивний, саморуйнівний	Невпевнений, емоційно-лабільний, чутливий.
2	Унікальні	Конформно-унікаючий	Конформність, консерватизм
3	Гіперкоменсуючі	Емоційно-нонконформний, нормативно-руйнівний	Невпевненість, особистісна тривожність, особистісна амбівалентність

Як видно з таблиці, високий рівень соціальної тривожності представлений різними поведінковими стратегіями, які комбінуються з конкретними особистісними рисами. Високий рівень соціальної тривожності охоплює всю палітру деструктивних поведінкових стратегій, які призводять до ілюзорного розв'язання проблем у короткостроковій перспективі, а насправді в довгостроковій перспективі спричиняють ще більше поглиблення проблеми.

Факторну структуру середнього рівня соціальної тривожності відображено в табл. 4.

Таблиця 4

**Факторна структура середнього рівня соціальної тривожності.
Факторні навантаження**

	Фактор					
	1	2	3	4	5	6
Подолання норм	,849	,043	-,186	,671	-,137	,111
Адикції	-,028	,637	-,110	-,090	,139	-,133
Самоушкодження	-,122	-,212	,691	-,069	,021	,652
Контроль	,086	,550	,029	,798	,614	,070
Емоції	,130	-,348	,084	,071	,103	-,126
Уникання	,679	,119	-,160	-,420	-,243	,656
Підкорення	-,026	,593	-,113	-,140	-,057	-,256
Практичність	-,026	,370	,111	,161	,513	,141
Низький самоконтроль	-,049	,402	,534	,134	-,184	-,265
Напруженість	,164	-,352	-,054	,255	,624	-,099

Отже, факторна структура соціальної тривожності середнього рівня представлена переважно поведінковими патернами, водночас меншою мірою пов'язаними зі стійкими особистісними рисами тривожних осіб. Серед особистісних рис цієї структури встановлені лише напруженість і практичність, які пов'язані із захисними стратегіями повної орієнтації на зовнішній світ. Узагальнені поведінкові стратегії та особистісні риси цього рівня соціальної тривожності зведено в табл. 5.

Таблиця 5

**Поведінкові стратегії та особистісні риси у факторній структурі
середнього рівня соціальної тривожності**

№ з/п	Поведінкові стратегії	Поведінкові патерни	Особистісні риси
1	Захисні	Адиктивно-підкорений	Підкореність і залежність
2	Унікальні	Компенсаторно-уникаючий	Напруженість, практичність
3	Гіперкоменсуючі		

Як видно з таблиці, факторна структура соціальної тривожності середнього рівня представлена змішаними поведінковими стратегіями, які, на відміну від факторної структури соціальної тривожності високого рівня, містять значно меншу кількість негативних поведінкових патернів, зумовлених несприятливими для особистісної впевненості рисами.

Факторну структуру низького рівня соціальної тривожності відображено в табл. 6.

Таблиця 6

**Факторна структура низького рівня соціальної тривожності
Rotated Component Matrixa, b**

	Component					
	1	2	3	4	5	6
Поведінкові стратегії	-,209	,718	-,070	,068	-,159	-,025
Подолання норм	-,024	-,685	-,298	-,610	,186	-,047
Адикції	-,668	-,081	-,072	-,062	,032	,051
Самоушкодження	,227	-,099	-,652	,048	,024	,023
Контроль	,763	-,066	,044	,110	,019	-,092
Особистісна тривожність	,121	,153	,026	-,777	-,177	,097
Емоції	-,570	-,067	-,071	-,615	,363	,197
Уникання	,283	,061	,005	-,154	-,063	-,508
Підкорення	-,128	-,018	-,229	-,097	,067	-,630
Низька нормативність	-,623	-,053	,662	,055	-,665	,025
Невпевненість	-,645	-,010	-,026	,137	,043	-,389
Практичність	,387	,626	,058	-,128	-,133	,675
Радикалізм	-,335	,071	-,012	,623	-,648	,305
Спокій	-,158	,172	,086	,061	,198	,636
Конформізм	,087	-,085	,166	-,071	,400	,331

Поведінкові стратегії та особистісні риси у факторній структурі низького рівня соціальної тривожності відображено в табл. 7.

Таблиця 7

**Поведінкові стратегії та особистісні риси у факторній структурі
низького рівня соціальної тривожності**

№ з/п	Поведінкові стратегії	Поведінкові патерни	Особистісні риси
1	Конструктивно-радикальні	Експериментування	Радикалізм, упевненість
2	Конструктивно-конформні	Співпраця	Консерватизм, емоційна стійкість

Отже, результати аналізу факторної структури соціальної тривожності низького рівня вирізняються конструктивними поведінковими стратегіями, що містять дві протилежні тенденції: консерватизм і радикалізм, водночас з'єднуються в поведінкових патернах співпраці, хоча інколи й

зі схильністю до експериментування. Ці поведінкові стратегії стають можливими внаслідок таких особистісних рис, як упевненість домінантність, консерватизм/радикалізм і практичність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати емпіричного дослідження свідчать про те, що близько третини студентів (38 %) мають середній і високий рівні соціальної тривожності, прояв якої вирізняється як когнітивними спотвореннями, так і особливими поведінковими стратегіями. Результати проведеного дослідження дали змогу повною мірою реалізувати принцип «тут і тепер», який утілюється у визначення конкретних когнітивно-поведінкових особливостей у поточний момент дослідження та які важливі для стабілізації психічних станів студентів і зниження дискомфорту в соціальних ситуаціях. Водночас для комплексної роботи із соціальною тривожністю, винищення її коренів у вигляді особистісних причин, які можуть підсилювати цю тривожність у різні періоди життя, вважаємо за необхідне подальше дослідження цього стану з урахуванням особистісних чинників.

Виявлено, що найбільше особистісних чинників представлено у факторній структурі соціальної тривожності високого рівня, що свідчить про неправомірність вивчати соціальну тривожність лише на рівні поточних поведінкових проявів, а потребує заглиблення в особистісні утворення, які породжують цю соціальну тривожність. Примітно те, що невпевненість, емоційна лабільність, конформність та консерватизм часто перешкоджають ефективній психологічній діяльності, спрямованій на зменшення соціальної тривожності, оскільки робота лише над деструктивними унікальними чи гіперкомпенсуючими поведінковими стратегіями не стосується глибинних особистісних чинників, пов'язаних із когнітивними спотвореннями. Саме вони, на нашу думку, підтримують цикл існування соціальної тривожності, із якого особистість не може вийти.

Перспективами дослідження вважаємо розроблення когнітивно-поведінкової програми для роботи з особами, які мають соціальну тривожність.

Література

1. Вагин И. Победы свои страхи / И. Вагин. – Санкт-Петербург : Питер, 2003. – 256 с.
Vagin, I. Pobedi svoi strahi [Defeat your fears] / I. Vagin. – St. Petersburg : Peter, 2003. – 256 p.

2. Киричук О. В. Основи психології [Електронний ресурс] О. В. Киричук. – Режим доступу : http://www.pidruchniki.ws/14360106/psihologiya/vchitel_uchen. Kirichuk, O. V. *Osnovy psikhologii* [Fundamentals of Psychology: Electronic resource] / O. V. Kirichuk. – Access mode : http://www.pidruchniki.ws/14360106/psihologiya/vchitel_uchen.
3. Лемешук В. Р. Динаміка соціальних страхів сучасних юнаків. – Ч. 1. / В. Р. Лемешук // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 1. – С. 44–52. Lemeshchuk, V. R. *Dynamika sotsialnykh strakhiv suchsnykh yunakiv (ch.1)* [Dynamics of social fears of modern youths (ch.1)] / V. R. Lemeschuk // *Practical psychology and social work*. – 2007. – No. 1. – P. 44–52
4. Маєвська Н. А. Психологічне благополуччя осіб з різним співвідношенням витіснення й рівня тривожності / Н. А. Маєвська, К. В. Прокопенко // Вісник Харківського національного університету. – Серія «Психологія». – 2010. – № 1032. – С. 175–179. Maevskaya, N. A., Prokopenko K. V. *Psykhologichne blahopoluchcha osib z riznym spivvidnoshenniam rivnia tryvozhnosti* [Psychological well-being of people with different ratios of displacement and level of anxiety] / N. A. Maevskaya, K. V. Prokopenko // *Bulletin of the Kharkiv National University*. – Series «Psychology». – 2010. – No 1032. – P. 175–179.
5. Мейжис І. А. Вивчення соціальних страхів у сучасній українській соціології / І. А. Мейжис, В. М. Мельничук // Наукові праці. Соціологія. – 2014. – Вип. 13. – Т. 225. – С. 83–86. Meyzhis, I. A. *Vyvchennia sotsialnykh strakhiv v suchasniy ukrainskiy sotsiolohii* [Study of Social Fears in Modern Ukrainian Sociology] / I. A. Meyzhis, V. M. Melnichuk // *Scientific works. Sociology*. – 2014. – Vip. 13. – T. 225. – P. 83–86.

УДК 159.923.2

О. О. Кревська

Revised: September 08, 2017

Revised: October 13, 2017

Accepted: November 10, 2017

МОТИВАЦІЙНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОЕФЕКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У статті досліджено емпіричне обґрунтування мотиваційних чинників професійної самоєфективності особистості. Підкреслено, що дослідницькі стратегії прикладного вивчення професійної самоєфективності особистості є малодосліджу-